

ШАНДОВА Н. В., д-р. екон. наук, Херсонський національний технічний університет

СИДОРУК П. В., аспірант, Херсонський національний технічний університет

АДАПТИВНА АНАЛІТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В умовах глибоких структурних змін, спричинених триваючою війною, нестабільністю ринків та глобальними дисбалансами, питання ефективного управління економічною безпекою набуває критичного значення для виживання та розвитку українських підприємств. Система управління безпекою перетворюється з інструменту реактивного захисту на стратегічний ресурс, що визначає довгострокову життєздатність бізнесу. Однак її результативність безпосередньо залежить від якості аналітичного забезпечення – здатності виявляти загрози, оцінювати їхній вплив та приймати обґрунтовані рішення в умовах дефіциту часу та інформації.

Основна проблема полягає у фрагментарності існуючих підходів до оцінки. На практиці переважає використання вузьких фінансових або ризик-орієнтованих показників, тоді як управлінські, організаційні та поведінкові аспекти залишаються поза увагою. Це унеможливорює комплексну діагностику системи, обмежуючи можливості своєчасної адаптації до швидкозмінних умов. Особливості українського контексту – відсутність уніфікованих критеріїв, обмеженість статистичних баз даних, вплив війни на ринкову динаміку – роблять традиційні методики недостатньо ефективними, водночас створюючи запит на розроблення гнучких, адаптивних аналітичних рішень [1].

У світовій науковій думці останніх років спостерігається два основних напрями: поглиблення методичного інструментарію та пошук адаптивних

моделей, стійких до невизначеності. Дослідники пропонують комплексні індекси, що поєднують кількісні та якісні показники, а також інтегрують принципи стратегічного планування, ризик-менеджменту та цифрового моніторингу в єдиний контур управління безпекою. Акцент робиться на перехід від статичних аудитних процедур до систем, здатних динамічно оновлювати сценарії реагування.

Проте в контексті України застосування цих передових підходів обмежене. Динаміка українського бізнес-середовища має суперечливий характер. З одного боку, спостерігається знакове відновлення підприємницької активності, кількість ФОП свідчить про високу адаптивність. З іншого боку, значна частка державних та комунальних підприємств залишаються збитковими, що вказує на системні проблеми в управлінні фінансовою стійкістю та ризиками. Така дихотомія підкреслює, що позитивні макротренди не гарантують ефективності внутрішніх систем безпеки окремих суб'єктів господарювання [2]. Це створює потребу в аналітичних інструментах, здатних враховувати як кількісні фінансові показники, так і якісні параметри управлінських процесів.

Запропонована модель є цілісним динамічним комплексом, який інтегрує моніторинг, аналіз та управлінський цикл. Її ядро складає аналітичний контур, що поєднує індикатори різної природи:

- фінансові, зокрема, ліквідність, рентабельність;
- організаційні, такі як, узгодженість процесів, швидкість прийняття рішень;
- кадрові - індекс компетентності, стабільність ключового персоналу;
- технологічні, такі як, рівень цифровізації, захищеність інформаційних систем;
- зовнішні (ринкові та макроекономічні), що включають волатильність попиту, курсові коливання.

Новизна моделі полягає в механізмі динамічного зважування цих індикаторів. Вагові коефіцієнти не є фіксованими, а адаптуються за допомогою алгоритмів машинного навчання на основі історичних даних та виявлення

«тригерів» – значних змін у зовнішньому або внутрішньому середовищі. Це дозволяє системі «вчитися» та зміщувати акценти в оцінці відповідно до поточних пріоритетів загроз.

Інтегральний індекс економічної безпеки розраховується за формулою суми добутків адаптивних ваг на нормалізовані значення показників. Для врахування неформалізованих факторів (наприклад, управлінської культури) модель інтегрує якісні методи – експертні оцінки та семантичний аналіз документів.

Ключовим етапом є побудова аналітичної матриці взаємодії внутрішніх та зовнішніх ризиків, що дозволяє оцінити ймовірність та потенційний вплив кожної загрози, виявляючи системні та локальні вразливі місця. Циклічність методики (збір даних → аналіз → оцінка → реакція → моніторинг) забезпечує її постійну актуалізацію та перетворення з інструменту контролю на механізм раннього попередження.

Запропонована адаптивна аналітична модель, завдяки поєднанню багаторівневих індикаторів, динамічного зважування та інтеграції кількісно-якісних методів, надає комплексний інструмент для оцінки саме якості управлінських процесів. Вона дозволяє не тільки діагностувати поточний стан, але й прогнозувати ризики, формуючи основу для проактивних рішень. Практична імплементація такої методики може стати чинником підвищення стійкості не лише окремих підприємств, а й сприяти формуванню більш захищеного економічного середовища в цілому.

Список літератури:

1. **Шандова Н. В., Сидорук П. В., Парфьонов В. С.** Метод адаптивного управління економічною безпекою підприємства. Економічні горизонти, 2025. 1(30), 44–54. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(30\).2025.321111](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(30).2025.321111).
2. **Олійник Н. М., Смоляк О. С., Ільяшенко Д. М.** Стратегії забезпечення економічної безпеки в умовах нестабільності у контексті стимулювання розвитку підприємництва. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2025. № 2 (93). Том 2. С. 398-405. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2025.2.2.50>.

Бібліографія: Шандова Н. В., Сидорук П. В. Адаптивна аналітична модель оцінки системи управління економічною безпекою підприємств в умовах трансформацій / Н. В. Шандова, П. В. Сидорук // Дослідження та оптимізація економічних процесів : тези 22-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «Оптимум-2025», 9–11 грудня 2025 р. / за заг. ред. Строкова Є. М. ; Нац. техн. ун-т «Харків. політех. ін-т» та ін. Харків : НТУ «ХПІ», 2025. – С. 214-215.